

R. Gase, *Beel in Batavia. Van contact tot conflict. Verwikkelingen rond de Indonesische kwestie in 1948* ([Baarn], Anthos/In den Toren, 1986, 330 blz., f32,50, ISBN 90 6074 179 x).

De Nederlandse bemoeienissen met Indonesië in de periode 1945-1949 lijken maar op één manier beschreven te kunnen worden: in termen van (politieke, diplomatieke en militaire) incidenten. Dit geldt ook voor het jaar 1948, waarin de Renville-overeenkomst werd gevolgd door de Critchley-Duboisvoorstellen. Het aantreden van het kabinet-Drees-Van Schaik leek een kentering te betekenen. Het roer kwam in handen van doelbewuste politici van katholieke snit, die zich verzetten tegen het telkens 'afglijden', zoals dat in het toenmalige jargon heette, van eenmaal ingenomen posities. Maar al spoedig volgden nieuwe incidenten: de nota-Cochran, die weinig afweek van de Critchley-Duboisvoorstellen; de communistische opstand van Madioen, die de Republiek Indonesië in internationaal politiek opzicht meer goed dan kwaad deed; en tenslotte een tweede militaire actie, die het definitieve einde van de Nederlands-Indonesische betrekkingen binnen één staatsverband inluidde.

Deze aaneenrijging van incidenten vindt men ook in R. Gase, *Beel in Batavia. Van contact tot conflict. Verwikkelingen rond de Indonesische kwestie in 1948*. Van de drie delen van de titel is het laatste het meest juiste. Gedurende de door Gase behandelde periode (van de Renville-overeenkomst tot het begin van de tweede politieke actie) was Beel slechts twee maanden in Batavia. Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat pas na een kleine tweehonderd bladzijden de lezer Beel in Batavia aantreft.

Met veel meer recht zou Gase zijn boek hebben kunnen noemen 'Neher in Batavia', want deze gedelegeerde van het opperbestuur was, zoals de auteur zelf opmerkt, de 'enige man, die gedurende geheel 1948 in Indonesië op het hoogste niveau werkzaam is geweest' (290). De hoofdmoot van het werk van Gase bestaat uit citaten uit de correspondentie tussen politici en ambtenaren in Indonesië en Nederland, ontleend aan particuliere archieven. In die correspondentie speelt Neher een prominente rol. Terecht merkt de auteur in een voorwoord op, dat Neher uit de correspondentie in de archiefcollecties van Beel en Drees naar voren treedt als 'een zeer integere en uitermate loyale man, die een gemis aan geprofileerde opvattingen over het te volgen beleid wist te compenseren door een natuurlijke mensenkennis' (7).

Neher is daardoor een interessante bron voor wie meer over de onderlinge verhoudingen tussen een aantal Nederlandse hoofdrolspelers wil weten. De integriteit van Neher maakt het Gase ook mogelijk zijn morele verontwaardiging over bepaalde Nederlandse handelingen te verwickelen in of te laten sanctioneren door de woorden van Neher.

Anderzijds is het de vraag of wie meer wil weten over de 'verwikkelingen rond de Indonesische kwestie in 1948' zich nu primair moet laven aan de bron van Neher in het bijzonder of aan de particuliere archieven in het algemeen. De notulen van de ministerraad heeft Gase wel gezien, maar behoudens een enkele uitzondering zijn de ministeriële archieven niet geraadpleegd. Zulke vérgaande pretenties heeft de auteur, schrijft hij (9), ook niet gehad. Maar als hij in dezelfde zin zegt, dat hij met zijn boek hoopt 'aan te tonen, dat dikwijls persoonlijke tegenstellingen en ambities, veel meer dan verschillen in opzicht over het te volgen beleid, ten grondslag lagen aan de zeer moeizame wijze waarop in Indonesië de zo noodzakelijke veranderingen konden worden doorgevoerd', dan lijkt mij deze overtuiging in de eerste plaats het gevolg juist van die typische bronnenselectie.

Met louter deze beperkte pretentie als richtsnoer werd de selectie uit de gekozen bronnen er

niet gemakkelijker op. Zo wordt de lezer getrakteerd op een hoofdstuk van 50 pagina's (met een zeer klein lettertype) over de kabinetsformatie van 1948, dat zelfs in een geschiedschrijving over kabinetsformaties wel wat fors zou zijn uitgevallen. Het ontslag van Van Mook eist eenzelfde aantal bladzijden op. In het hoofdstuk daarover vindt men diverse nabeschouwingen, zoals Gase de correspondentie en interviews met nog levende getuigen onveranderlijk noemt, van de toenmalige minister van overzeese gebiedsdelen, Sassen. Het mag Gase als een verdienste worden aangerekend Sassen het nodige commentaar op zijn eigen handelen en dat van anderen in het jaar 1948 ontlokt te hebben. Aldus heeft Gase het de lezer van nu mogelijk gemaakt zich een indruk te vormen, waarom de minister van toen zich binnen een halfjaar bij al zijn collegae, inclusief die van zijn eigen partij, onbemind heeft gemaakt. Daarbij weet Gase het beeld van het hechte trio Romme-Sassen-Beel, dat door Bank en Jaquet al behoorlijk vergruizeld was, nog verder af te breken.

De lezer blijft, zoals gezegd, achter met de vraag waarom is gekozen voor de titel *Beel in Batavia*. Ongetwijfeld klonk het mooier dan bijvoorbeeld 'Neher in Batavia'. Misschien ook had de auteur al voor de titel gekozen, voordat bleek dat het in 1985 geopende archief-Beel minder informatie biedt over Beel zelf dan over anderen. Uit de eigenlijke tekst van Gases boek komt Beel, zodra hij in Batavia gearriveerd is, naar voren als een man, die zo spoedig mogelijk militaire actie tegen de Republiek wil ondernemen. In een bijlage is in de vorm van citaten een soort collage gemaakt uit de correspondentie van Beel vanuit Batavia aan zijn familie in Nederland. Daaruit leren we Beel kennen als iemand, die met Gods hulp meende de enig juiste weg te bewandelen en er daarbij niet ongevoelig voor was, indien hem langs die weg enig ceremonieel ten deel viel. De auteur heeft een kans laten liggen door de Beel van de bijlage niet met de Beel van het boek te integreren.

Van het katholieke trio, dat vanaf de zomer van 1948 zijn stempel drukte op de behandeling van de Indonesische kwestie, heeft door het proefschrift van Bank vooral de figuur van Romme een scherp profiel gekregen; Sassen krijgt bij Gase de belichting, die hij verdient, maar Beel wacht ondanks zijn duidelijke afbeelding op de voorkant van het boek van Gase nog op helderder contouren.

B. G. J. de Graaff

F. J. ter Heide, *Ordering en verdeling. Besluitvorming over sociaal-economisch beleid in Nederland 1949-1958* (Dissertatie Groningen; Kampen: Kok Agora, 1986, 380 blz., f49,50, ISBN 90 242 7565 2).

De samenwerking tussen KVP en PvdA in de jaren 1946-1958 is een intrigerend onderwerp van studie. In de eerste plaats natuurlijk door de tragische afloop van volgende experimenten met rooms-rode coalities. De 'nacht van Schmelzer' maakte op een voor alle betrokkenen schadelijke wijze een einde aan het kabinet-Cals. In 1977 liet de PvdA een gouden kans op een tweede kabinet-Den Uyl op de onnozeste manier lopen en in 1981/1982 — de KVP was inmiddels geschiedenis geworden — ging tussen het CDA en de PvdA opnieuw alles mis wat mis kon gaan. Daarmee werd de vraag steeds klemmender of 'het nieuwe bestand' van na de tweede wereldoorlog moet worden beschouwd als een godsvrede die slechts bij de gratie van unieke omstandigheden kon bestaan. Zo nee, zijn dan de val van het laatste kabinet-Drees (1958) en latere botsingen wellicht niet meer dan incidenten geweest en is het